

05/2023

Eläketurvakeskuksen tutkimuksia

Tiivistelmä

Jyri Liukko, Jarna Pasanen ja Susanna Sten-Gahmberg

Kuntoutujien näkökulma työeläkekuntoutuksen suunnitteluun

Työkokeiluun osallistuvien kuntoutujien haastatteluihin perustuva tutkimus

Tutkimuksessa tarkastellaan työkokeiluun osallistuvien kuntoutujien kokemuksia ja näkemyksiä työeläkekuntoutukseen hakeutumisesta sekä kuntoutuksen suunnittelusta. Tutkimuksen kohteena on hakemus- ja suunnitteluprosessin eteneminen, kuntoutussuunnitelmien sisältö sekä kuntoutujien osallisuus ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa. Tutkimusraportti on ensimmäinen osa kuntoutujien haastatteluihin perustuvaa laajempaa tutkimushanketta, jossa seurataan haastateltavia henkilöitä kuntoutusprosessin eri vaiheissa ja sen päätyttyä. Tutkimuksen aineisto muodostuu 30 puolistrukturoidusta teemahaastattelusta. Haastattelut tehtiin keväällä 2023 kuntoutujille, jotka olivat saaneet kuntoutuspäätöksen työkokeiluun saman vuoden helmi- ja maaliskuussa viikoilla 7–13, ja joiden kuntoutus oli juuri alkamassa.

Varhainen puuttuminen koettiin riittämättömäksi etenkin mielenterveysongelmien kohdalla

Valtaosalla haastateltavista (24 henkilöä) työkykyongelmat olivat alkaneet yli kaksi vuotta ennen työeläkekuntoutukseen hakeutumista, ja heistä monilla oli jonkinlaista kokemusta niin sanotuista varhaisen puuttumisen keinoista kuten työajan, työvälineiden ja työtehtävien muokkauksista. Tutkimuksen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että varhaisen puuttumisen keinoja voisi hyödyntää vielä laajemminkin. Esimerkiksi yhdelläkään haastateltavalla ei ollut kokemusta työterveyshuollon päätöksellä toteutettavasta varhaisen vaiheen työkokeilusta, joka olisi aineiston perusteella saattanut soveltua ainakin osalle haastateltavista ja tukea heidän työkykyään. Toinen

merkittävä havainto on, että varhainen puuttuminen ja tuki tuntuisi olevan erityisen tärkeää mielenterveyden häiriöistä kärsiville, mutta juuri näissä tilanteissa varhaista tukea on usein rajoitetusti saatavilla.

Työeläkekuntoutusta ei tunneta – hakemus- ja suunnitteluvaiheessa tarvitaan tukea ja apua

Kokonaisuutena tutkimustulokset luovat positiivista mielikuvaa kuntoutuksen suunnitteluprosessin sujuvuudesta, yhteistyöstä eri toimijoiden kanssa ja kuntoutujien saamasta avusta. Haastattelujen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että työeläkekuntoutus on suhteellisen tuntematon aihealue työntekijöiden ja myös monien työnantajien keskuudessa. Näin ollen tietoa ja tukea kuntoutukseen hakeutumisessa ja sen suunnittelussa tarvittaisiin monissa tilanteissa lisää. Haastatteluissa tuli myös esiin toive tahosta, joka koordinoisi eri toimijoiden yhteistyötä ja kantaisi kokonaisvastuuta kuntoutuksen hakemus- ja suunnitteluvaiheesta. Lisäksi etenkin tilanteissa, joissa ei ole käytettävissä eläkelaitoksen tai työterveyshuollon järjestämää työvalmentajaa tai muuta vastaavaa ammattilaista, tarvittaisiin haastatteluiden perusteella lisää yksilöllistä tukea ja kuntoutujan yksilöllisen tilanteen huomioon ottamista.

Kuntoutukseen hakeutumisessa ja sen suunnittelussa merkittävimiksi toimijoiksi nousivat työterveyshuollon ja työnantajan edustajat sekä eläkelaitosten toimeksiantosta toimivat työvalmentajat. Työterveyshuolto toimi useimmissa tapauksissa kuntoutusaloitteen tekijänä. Työnantaja osallistui yleensä keskeisesti suunnitteluprosessiin, jos työkokeilu toteutettiin kuntoutujan omalla vanhalla työpaikalla. Työvalmentajien rooli oli puolestaan merkittävä niissä tilanteissa, kun työkokeilu toteutettiin uusissa tehtävissä uudella työnantajalla. Yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa oltiin pääosin tyytyväisiä, mutta kehityskohteina mainittiin muun muassa liian vähäinen yhteydenpito kuntoutujaan, joissakin tilanteissa työnantajien tai työterveyshuollon tiedon ja ohjauksen puute sekä työvalmentajien kohdalla riittämätön tuki sopivien työkokeilupaikkojen etsimisessä.

Työkokeilu koettiin hyvänä mahdollisuutena palata työelämään matalalla kynnyksellä

Suurin osa haastateltavista oli tyytyväisiä kuntoutussuunnitelmaansa. Työkokeilu koettiin hyvänä mahdollisuutena erityisesti siitä näkökulmasta, että sairaudesta tai tapaturmasta toipuva tai erilaisten terveysongelmien kanssa elävä kuntoutuja pääsee kokeilemaan työntekoa lyhennetyllä työajalla sekä pienemmällä kuormituksella ja vastuulla. Työkokeilujen joustavuus näyttäytyi tässä tärkeänä tekijänä.

Vaikuttamismahdollisuudet omaan kuntoutusprosessiin ja kuntoutuksen suunnitteluun koettiin pääsääntöisesti hyväksi. Haastattelut osoittivat, että mitä enemmän kuntoutujalla oli mahdollisuuksia vaikuttaa työkokeilupaikan valintaan ja työn sisältöön sekä muokata työkokeilun työaika ja työtehtäviä, sitä tarkoituksenmukaisemmaksi kuntoutussuunnitelma koettiin. Mielekkäiden työtehtävien ja tarvittavien muokkausten koettiin edistävän palautumista ja estävän kuormittumista.

Tyytymättömyyttä kuntoutussuunnitelmaa kohtaan aiheutti esimerkiksi se, että työkokeilun sijaan olisi haluttu mieluummin kouluttautua uudelle alalle, työkokeilun ala tai sisältö ei tuntunut sopivalta tai työkykyä ei koettu riittäväksi työkokeilun toteuttamiseen. Näissä tilanteissa olisi kaivattu syvällisempää perehtymistä kuntoutujan tilanteeseen sekä avointa keskustelua suunnitelman tarkoituksenmukaisuudesta.

Keskustelu jatkotyöllistymisestä sekä kuntoutuksen ajoitus kehittämiskohteina

Valtaosa haastateltavista oli motivoituneita ja halusi palata työelämäänsä, mutta joukosta löytyi myös poikkeuksia. Haastattelujen pohjalta nousikin esiin useita kuntoutusmotivaatioon vaikuttavia tekijöitä, joihin kannattaisi kiinnittää enemmän huomiota kuntoutuksen suunnitteluvaiheessa. Tällaisia tekijöitä olivat esimerkiksi kokemus jatkotyöllistymismahdollisuuksista sekä kuntoutuksen ajoituksen onnistumisesta.

Epävarmuus jatkotyöllistymisestä ja työkokeilun jälkeisestä ajasta oli haastatteluissa keskeinen teema etenkin silloin, kun työkokeilu toteutui uudella työnantajalla. Kuntoutujat toivoivat usein voivansa työllistyä suoraan työkokeilupaikkaan, kun taas esimerkiksi työvalmentajien ajatuksena saattoi olla enemmänkin uudenlaisten työtehtävien kokeilu ja sitä kautta yleisten työllistymismahdollisuuksien parantuminen. Haastattelujen pohjalta vaikuttaakin siltä, että työkokeilun tavoitteista ja tarkoituksesta sekä jatkotyöllistymismahdollisuuksista olisi hyvä käydä mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja avoimesti keskustelua osana suunnitteluprosessia.

Tutkimuksen tulokset osoittavat lisäksi, että työkokeilun ajoitukseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota. Nyt kuntoutujien joukossa oli henkilöitä, joiden mukaan työkokeilu alkoi liian myöhään, ja toisaalta niitä, joiden kohdalla tuntui olevan liian aikaista. Noin puolet kertoi työkokeilun alkavan tai alkaneen sopivaan aikaan.

Kuntoutujien näkökulma työeläkekuntoutuksen suunnitteluun

Työkokeiluun osallistuvien kuntoutujien haastatteluihin perustuva tutkimus

Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 05/2023

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-365-3>

www.julkari.fi > Eläketurvakeskus > Julkaisut

ISBN 978-951-691-365-3 (PDF)

ISSN 1798-7482 (verkkojulkaisu)

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus
00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puhelin 029 41120
Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen
00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Telefon 029 41120
Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions
FI-00065 Eläketurvakeskus
Finland
Phone +358 29 41120
Fax +358 9 148 1172

www.etk.fi
> julkaisut